

СЕКЦІЯ 7 ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 369.54

Биховченко В.П.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів*

Національного університету державної податкової служби України

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

SOCIAL PROTECTION OF POPULATION IN TERMS OF REFORMING THE PENSION SYSTEM

АНОТАЦІЯ

Узагальнено зміни щодо виплати пенсій пенсіонерам, які працюють на спеціальних посадах. Акцентовано на зміні віку виходу на пенсію для жінок. Обґрунтовано необхідність розробки довгострокової стратегії розвитку пенсійної системи.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійна реформа, пенсійні виплати, пенсіонер, пенсійний вік.

АННОТАЦИЯ

Обобщены изменения по выплатах пенсий работающим пенсионерам на специальных постах. Акцентировано на изменении возраста выхода на пенсию для женщин. Обоснована необходимость разработки долгосрочной стратегии развития пенсионной системы.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, пенсионная реформа, пенсионные выплаты, пенсионер, пенсионный возраст.

ANNOTATION

This article summarizes the changes in pension payments to pensioners occupying special positions. Attention is focused on changing the retirement age for women. The necessity of developing long-term strategy of the pension system development is proved.

Keywords: pension provision, pension reform, pension payments, pensioner, pension age.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України пенсійне забезпечення є одним із найактуальніших питань. Сьогодні вітчизняна пенсійна система зазнала багато змін, що спонукало населення до її недовіри. Єдиним питанням, яке не викликає сумніву, це те, що про особисту пенсію слід замислюватися та дбати задовго до її настання, прорахувавши все до останньої копійки, аби говорити про гідне життя, а не животіння після завершення трудового стажу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми реформування системи пенсійного забезпечення, визначення основних напрямів його здійснення відображено в працях вітчизняних і зарубіжних вчених економістів, а саме: Н. Борисенка, Е. Карпунина, Б. Надточія, С. Парамоновой, Ю. Чистобаевой та ін. Проте проблема визначення вектора реформування системи пенсійного забезпечення з метою її

актуалізації та відповідності новим реаліям ринкової економіки на тлі складного демографічного стану суспільства потребує нових підходів.

Формування цілей статті (постановкам завдання). Узагальнення теоретичних підходів і практичних рекомендацій щодо вдосконалення пенсійної системи України та її фінансового забезпечення в умовах реформування. Це дасть змогу забезпечити належний рівень життя людей похилого віку та решти категорій непрацездатних осіб на засадах соціальної справедливості, гармонізувати відносини між поколіннями, сприяти економічному зростанню держави загалом, і зокрема забезпечити стабільність функціонування пенсійної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пенсійне забезпечення в Україні є основною складовою системи соціального захисту. Це спричинено значною часткою пенсіонерів у складі населення, що сьогодні становить 28,6% (і згідно з прогнозами у 2015 році збільшиться до 31%), а також питомою вагою пенсійних виплат у сукупних соціальних трансфертах.

Необхідність розробки довгострокової стратегії розвитку пенсійної системи обумовлена її незадовільною ефективністю в частині фінансування державних пенсійних зобов'язань із власних джерел і, відповідно, швидким посиленням розбалансування бюджету Пенсійного фонду України (ПФУ), зростанням його залежності від держбюджетних трансфертів, відставанням динаміки рівня життя пенсіонерів, які сформували свої пенсійні права переважно в умовах дії радянського пенсійного законодавства.

Реформа пенсійної системи в Україні покликана змінити баланс економічних і соціальних інтересів у державі, посилити стимули до праці та детінізації заробітної плати, заохочувати заощадження застрахованих осіб на старість, диверсифікувати джерела фінан-

сування пенсій завдяки поєднанню внесків на соціальне страхування та обов'язкових і добровільних накопичень. Проте низька заробітна плата, що у третини працюючих не перебільшує прожитковий мінімум, вилучення значної частини працюючих із загальної системи сплати внесків до Пенсійного фонду та високий рівень демографічного навантаження на працездатне населення особами пенсійного віку обумовлюють незбалансованість вітчизняної пенсійної системи.

З 1 квітня 2015 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» № 213-VIII від 2 березня 2015, яким встановлюється особливий порядок виплати пенсії працюючим пенсіонерам.

Незалежно від факту роботи та посади, на якій працюють пенсіонери, призначена пенсія (незалежно від її виду та Закону, згідно з яким призначена) виплачується в повному обсязі інвалідам I та II груп, інвалідам війни III групи та учасникам бойових дій, особам, на яких поширюється чинність пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та особам, на яких поширюється дія пункту 3 Прикінцевих положень Закону.

Перший блок стосується виплат пенсій пенсіонерам, які працюють на спеціальних посадах. Це стосується державних службовців, прокурорів, суддів, народних депутатів, деяких інших категорій працівників. Внесені до 14 пенсійних законів зміни передбачають, що у період роботи на зазначених посадах призначені пенсії не виплачуються до звільнення з роботи. Водночас немає значення вид пенсії та закон, згідно з яким її призначено. До того ж пенсіонер має право вибору: продовжувати працювати на спецпосаді та отримувати заробітну плату чи звільнитися з посади і отримувати пенсію.

Зазначена норма не поширюється на інвалідів I та II груп, інвалідів війни III групи, учасників бойових дій, членів сімей померлих чи загиблих військовослужбовців, учасників антитерористичної операції. Усі вони на будь-якій роботі будуть отримувати призначену пенсію в повному обсязі.

Пенсіонери-науковці, які працюють на спецпосадах, зможуть одержувати 85% належної їм пенсії, обчисленої за загальними правилами.

Зазначені нововведення стосуватимуться майже 11 тис. осіб, які працюють на спецпосадах. Вони набувають чинності з 1 квітня і є черговим кроком уніфікації пенсійного законодавства та запровадження єдиних принципів пенсійного забезпечення для всіх категорій

громадян. До 1 травня поточного року уряд має подати на розгляд Верховної Ради України законопроект, який має остаточно усунути різні підходи в пенсійному забезпеченні.

Другий блок стосується порядку виплати пенсій іншим категоріям працюючих пенсіонерів. Для них передбачено, що у період роботи виплачується 85% призначеного розміру пенсії. Це стосується лише пенсіонерів, розмір пенсії яких перевищує 1,5 розміру прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність, – 1423,5 грн.

Пенсії, що призначені в розмірі менш ніж 1423,5 грн., працюючим пенсіонерам виплачуються в повному обсязі. У працюючих пенсіонерів, у яких розмір пенсії більше 1 423,5 грн. і яким пенсія буде виплачуватися на рівні 85%, у будь-якому разі розмір пенсії до виплати становитиме не менш як 1423,5 грн.

Зазначена норма діятиме до 1 січня 2016 року та стосуватиметься 659 тис. пенсіонерів, або 5,45% їх загальної чисельності¹ [2].

Працюючим пенсіонерам з числа інвалідів I та II груп, інвалідів війни III групи, учасників бойових дій, членів сімей загиблих військовослужбовців та пенсіонерів, пенсії яким призначені відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», пенсія виплачується в повному обсязі незалежно від розміру.

У всіх випадках після звільнення з роботи, в тому числі зі спецпосад, виплата пенсії поновлюється в повному обсязі.

Третій блок, стосується зміни умов призначення пенсій на пільгових умовах і за вислугу років. По-перше, з 1 квітня 2015 року поетапно змінюється вік жінок, необхідний для призначення пенсій на пільгових умовах.

Вік виходу на пенсію жінок змінюється:

а) з 45 років до 50 років для жінок, які народилися після 1 квітня 1970 р. за списком № 1 (перелік особливо шкідливих та особливо важких професій та робіт затверджено Кабінетом Міністрів України);

б) з 50 років до 55 років для жінок, які народилися після 1 квітня 1965 р.:

– за списком № 2 (перелік шкідливих і важких професій та робіт затверджених Кабінетом Міністрів України);

– трактористи-машиністи;

– доярки, свинарки;

– зайняті на вирощуванні тютюну;

– робітниця текстильного виробництва;

– водії міського пасажирського транспорту.

Цей процес відбуватиметься поступово протягом 10 років – кожного року на 6 місяців. Зазначена зміна є необхідністю узгодити пільговий пенсійний вік жінок із загальним пенсійним віком для жінок, який поетапно змінюється починаючи з 1 жовтня 2011 року. Також поетапно на 6 місяців за рік змінюється загальний стаж роботи для призначення пенсій на

¹ Довідково: на обліку перебувають усього 2666242 працюючих пенсіонери, або 21,9% загальної чисельності пенсіонерів. Середній розмір пенсії працюючих пенсіонерів – 1759,26 грн.

пільгових умовах. Водночас необхідна тривалість пільгового стажу залишається без змін².

Станом на 1 березня 2015 року заборгованість підприємств по відшкодуванню витрат на виплату та доставку пільгових пенсій становила 7,7 млрд. грн. Це призводить до необхідності здійснювати виплату пільгових пенсій фактично за рахунок усіх інших пенсіонерів.

По-друге, на 5 років поетапно протягом 10 років на 6 місяців за рік змінюється тривалість загального стажу роботи, необхідного для призначення пенсії за вислугу років, а для окремих категорій працівників – необхідної вислуги років. Це стосується, зокрема, робітників локомотивних бригад, працівників на польових геологорозвідувальних роботах, робітників на лісозаготівлях і лісосплаві, плавскладу флоту, працівників освіти та охорони здоров'я, артистів та ін.

Водночас умови призначення пенсій за вислугу років у частині тривалості раніше набутого спеціального стажу залишаються незмінними. Зміни умов призначення пільгових пенсій та пенсій за вислугу років торкнуться лише нових пенсіонерів, орієнтовно 27,9 тис. осіб, з яких 23,3 тис. – жінки.

Зазначені зміни пенсійного законодавства стосуються загалом щонайбільше 700 тис. осіб.

Решта 11,5 млн. пенсіонерів отримуватимуть свої пенсії як і раніше у повному обсязі за встановленим графіком.

Реформування пенсійного забезпечення, сприяння продуктивній зайнятості й підвищення життєвого рівня населення є найважливішими напрямками соціально-економічної політики майже всіх країн, особливо нині, в умовах фінансово-економічної кризи. Досвід зарубіжних країн у реформуванні системи пенсійного забезпечення досить різноманітний, кожна країна має свою специфічну систему пенсійного забезпечення з урахування економічного розвитку, кількості населення, традицій та системи державного управління.

² Довідково: законодавством передбачено, що відшкодування коштів на виплату та доставку пільгових пенсій здійснюється Пенсійному фонду України за рахунок коштів підприємств. Проте відшкодовується лише 64,1% зазначених витрат.

Ключовим завданням для України є формування своєї особливої системи, яка б враховувала специфіку економіки, ментальність, певні традиції, негативний і позитивний зарубіжний досвід у реформуванні пенсійних систем.

Світовий досвід демонструє, що безболісних пенсійних реформ не існує. Тож усі країни, які зважилися на пенсійні перетворення, стикалися з невдоволенням населення, протестами профспілок, складними періодами переходу від старих до нових систем. Однак держави, яким удалося здійснити успішні реформи, вже підвищили і продовжують підвищувати пенсії своїм громадянам. Ті, хто не зважився на радикальні кроки, робили це пізніше, але втрати від реформ були відчутнішими.

Висновки. Можна сподіватися, що успішне проведення пенсійної реформи забезпечить поступове зменшення дефіциту ПФУ у спосіб звільнення солідарної системи від невластивих їй видатків і підвищення обсягів надходжень у результаті детінізації зайнятості, а також консолідацію додаткових державних видатків, що спрямовані на соціальне забезпечення людей похилого віку. Можливість уніфікації пенсійного законодавства в Пенсійному кодексі України з метою осучаснення системи пенсійних пільг та обґрунтування їх інвентаризації за професійною та соціальною ознаками. Сприятиме підвищенню довіри населення до діяльності недержавних пенсійних фондів та активної участі у них.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України / База даних Верховної Ради України «Законодавство України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
2. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>.
3. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
4. Світовий досвід у реформуванні пенсійних систем: програма розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II). – Київ, 2014. – 27 с.